

TNO Preventie en Gezondheid

Protocol Beweeg met ons mee!

*Invoering van een
bewegings-
activeringsprogramma
voor groepen
psychogeriatrische
ouderen in
verzorgingshuizen*

wg3

BTSG

Centrum voor de ouderenzorg

En het Praeventiefonds ondersteunt.

W 93

Protocol

Beweeg met ons mee!

**Invoering van een bewegings-activeringsprogramma
voor groepen psychogeriatrische ouderen in verzorgingshuizen**

R.H.J. van Wijhe
G.H. Kruisselbrink
C.O. Bruil
P.G.M. Staats
M. Hopman-Rock

TNO Preventie en Gezondheid
Gorterbibliotheek

07 SEP 1998

Postbus 2215 - 2301 CE Leiden

Stamboeknummer

16230

Uitgave:

TNO Preventie en Gezondheid
Postbus 2215
2301 CE Leiden
Telefoon: 071 518 18 18
Fax: 071 518 19 20

Ontwerp omslag: Studio B, Den Haag
Layout: S. Stolz, Amsterdam
Zetwerk en druk: Pasmans Offsetdrukkerij bv, Den Haag

© 1997 Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek TNO

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Deze uitgave is te bestellen door het overmaken van *f* 15,-
(incl. BTW) op gironummer 99.889 ten name van TNO-PG te
Leiden, onder vermelding van 'Protocol BAP'.

ISBN 90 6743 499 X

Voorwoord

Het 'BAP-project' heeft als doel het Bewegings Activerings Programma, kortweg BAP, in een groot aantal groepsverzorgings- en substitutieprojecten van verzorgingshuizen in Nederland in te voeren. Dit protocol is hiervan een uitvloeisel. Het project werd uitgevoerd door TNO-Preventie en Gezondheid te Leiden (TNO-PG) in samenwerking met het Bureau Toegepaste Sociale Gerontologie (BTSG) te Nijmegen. TNO-PG heeft in de periode januari tot juni 1997 een effectevaluatie uitgevoerd, terwijl het BTSG het organiseren en uitvoeren van de training van de begeleiders en een groot deel van de procesevaluatie voor haar rekening heeft genomen.

In het najaar van 1996 hebben medewerkers uit 11 verzorgingshuizen een training gevolgd voor de begeleiding van het Bewegings Activerings Programma. In 1997 zijn deze huizen begonnen met het aanbieden van dit programma aan een geselecteerde groep bewoners. Op basis van hun ervaringen, problemen en succesmomenten is dit protocol opgesteld. Het protocol is een praktische handleiding voor verzorgingshuizen die het BAP ook willen gaan gebruiken: waaraan moet worden gedacht bij het invoeren? Aan welke voorwaarden moet worden voldaan? Welke problemen zijn daarbij te verwachten? Kortom, welke beslissingen moeten worden genomen om het BAP succesvol in te voeren?

Om het BAP op grote schaal in te voeren start in het najaar van 1997 een training voor twee medewerkers uit 100 geselecteerde verzorgingshuizen, verspreid over Nederland.

Voor het toepassen van het BAP is het boek van Rose Marie Dröes "Beweeg met ons mee!" onontbeerlijk. In dit boek staat het programma tot in detail beschreven.

Zonder de medewerking en inzet van de medewerkers in de verzorgingshuizen zou dit protocol niet tot stand zijn gekomen. Wij willen hen hiervoor hartelijk danken.

Het projectteam BAP

Verantwoording

Het BAP-project bestond uit twee onderdelen: de procesevaluatie waarbij het ontwikkelen van een protocol voor het invoeren van het BAP in verzorgingshuizen centraal stond, en een effectevaluatie.

Het “Protocol Beweeg met ons mee!” is het resultaat van de procesevaluatie. Deze procesevaluatie en het invoeren van het BAP in een groot aantal verzorgingshuizen is mogelijk gemaakt door financiële steun van het Praeventiefonds.

Het project is begeleid door een begeleidingscommissie, bestaande uit de volgende leden:

Mw. H. Lucassen

Nationale Commissie Chronisch Zieken (NCCZ)

Mw. J.E.A.M.B. Geurts

WoonZorg Federatie (WZF)

Mw. S. Lammers

Landelijke Organisatie Bewonerscommissies Bejaardenhuizen (LOBB)

Dhr. F. Teerink

VDB Nederland

Dhr. F. Bakker

Nederlandse Vereniging voor de Activiteitensector (NEVAS)

Mw. R.M. Dröes

VU, Faculteit der Geneeskunde, vakgroep Psychiatrie

Dhr. J.A.C. Bleeker
psychiater

Dhr. J. Huisman
Stichting Open Ankh

Mw. M.A. Wulp
Landelijke Stichting Meer Bewegen voor Ouderen (MBvO)

De effectevaluatie heeft plaatsgevonden in de eerste helft van 1997. Voor de effectevaluatie is financiële steun verkregen van de Stichting Open Ankh, Vereniging de Zonnehuizen en van Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid (Boerhaave Stichting).

Uit de resultaten van de effectevaluatie kan worden geconcludeerd dat het aanbieden van het BAP aan deelnemers van groepsverzorgingsprojecten positieve effecten heeft op het gedrag en cognitief functioneren. De resultaten van de effectevaluatie zullen apart in een artikel worden gepubliceerd.

Inhoudsopgave

I	Oriëntatie	9
I.1	Groeiende groep ouderen met psychogeriatrische problemen	9
I.2	Benaderingswijzen	9
I.2.1	ROT (Realiteits Oriëntatie Training)	10
I.2.2	Validerende benadering	10
I.2.3	Primaire activering	11
I.3	Het Bewegings Activerings Programma	11
I.3.1	Adaptieve taken	11
I.3.2	Bewegingsactiviteiten	12
I.3.3	Doel	13
I.3.4	Doelgroep	14
I.4	Voorwaarden	15
2	Vorbereiding	17
2.1	Aanstellen van een projectleider	17
2.2	Keuze van de begeleiders	18
2.2.1	Aantal begeleiders	18
2.2.2	Deskundigheid en houding	18
2.2.3	Regelen verantwoordelijkheden	20
2.2.4	Extra mogelijkheden	21
2.2.5	Externe consultatie	22
2.3	Keuze van de ruimte	22
2.4	Benodigde materialen	24
2.5	Informeren van medewerkers, bewoners en familie	26

3	Praktische wenken	27
3.1	Groepssamenstelling	27
3.2	Groepsgrootte	28
3.3	De BAP-bijeenkomsten	29
3.3.1	Tijdstip	29
3.3.2	Frequentie	29
3.3.3	Vorbereiding	29
3.3.4	Duur	30
3.3.5	Opbouw	30
3.3.6	De eerste bijeenkomst	30
3.3.7	Doel	31
3.3.8	Nieuwe deelnemers	31
3.4	Evaluatie en overdracht	32
	Literatuur	33
	Checklist protocol invoeren van het BAP	34
	Adressenlijst	36
	Voorbeeld evaluatieformulier	38

I Oriëntatie

I.1 Groeiende groep ouderen met psychogeriatrische problemen

De afgelopen jaren zijn de medewerkers in verzorgingshuizen geconfronteerd met een snel groeiende groep ouderen met cognitieve en/of gedragsproblematiek (onder andere door het dementiesyndroom en depressie). Bij ongeveer 22% is sprake van veel of totale overnemende zorg en bij zo'n 40% is sprake van een meervoudige psychosociale problematiek. Naar schatting is er bij 20% van de bewoners psychogeriatrische problematiek aanwezig. Ook het aantal ouderen met psychogeriatrische problematiek in de thuissituatie neemt als gevolg van de (dubbele) vergrijzing nog steeds toe. Het opvangen en begeleiden van deze ouderen in de thuissituatie of in het verzorgingshuis, stuit vaak op beperkingen die te maken hebben met de leefomgeving. Veel verzorgingshuizen zijn de laatste jaren bezig geweest met het opzetten van huiskamer-, groepsverzorgings- of substitutieprojecten en vormen van dagopvang voor deze groep ouderen. Dergelijke vormen van extra opvang bieden ouderen de mogelijkheid het verblijf in de vertrouwde omgeving van het verzorgingshuis of de thuissituatie zo lang mogelijk voort te zetten.

I.2 Benaderingswijzen

Al geruime tijd bestaat een aantal benaderingswijzen voor de omgang met psychogeriatrische (met name dementerende) ouderen. De bekendste zijn de Realiteits Oriëntatie Training (ROT), de Validerende benadering en de Primaire activering (ook bekend onder de term 'snoezelen').

Deze benaderingen hebben verschillende uitgangspunten waarvan hier een kort overzicht volgt.

1.2.1 ROT (Realiteits Oriëntatie Training)

ROT is bedoeld voor ouderen met verschijnselen als verwardheid, geheugenstoornissen en oriëntatieproblemen. Doel van deze benadering is te proberen verdere geestelijke achteruitgang af te remmen of te voorkomen. De nadruk ligt op het stimuleren van intacte geestelijke functies om op die manier de desoriëntatie en verwarring veroorzaakt door de geestelijke achteruitgang, het afnemen van zintuiglijke prikkels en sociaal isolement te bestrijden. De oudere krijgt technieken aangeleerd om met oriëntatieproblemen om te gaan (bijvoorbeeld door alle afspraken op te schrijven op een grote kalender) waardoor verdere achteruitgang van het psychosociaal functioneren wordt vertraagd.

Deze trainingen zijn vooral geschikt voor ouderen bij wie sprake is van een lichte of beginnende geestelijke achteruitgang en die het gevoel hebben de controle te verliezen over hun eigen situatie.

1.2.2 Validerende benadering

Bij de Validerende benadering staat de belevingswereld van waaruit iemand zijn omgeving waarneemt centraal. Het aansluiten bij fantasieën en herinneringen wordt daarbij belangrijk geacht, niet alleen omdat het elementen zijn van iemands leven, maar ook omdat ze inzicht kunnen geven in iemands gedrag en motivatie. Een validation-werker probeert in de contacten met de oudere begrip en empathie te tonen voor zijn of haar belevingswereld. Hierdoor zal de bewoner zich begrepen en geaccepteerd voelen, waardoor spanning afneemt en het gevoel van eigenwaarde stijgt. Deze benadering is vooral bruikbaar bij ouderen bij wie sprake is van een matige tot ernstige geestelijke achteruitgang.

1.2.3 Primaire activering

Primaire activering is vooral bekend onder de term ‘snoezelen’ en wordt gebruikt in de omgang met ouderen met een ernstige geestelijke achteruitgang, waar andere vormen van contact niet meer mogelijk zijn. Het is vooral gericht op zintuiglijke waarnemingen en ervaringen, met gebruikmaking van licht, geluid, geur, smaak- en tastzin.

1.3 Het Bewegings Activerings Programma

Het Bewegings Activerings Programma, kortweg BAP, is in 1987 ontwikkeld door Rose Marie Dröes. Het activeringsprogramma wordt gebruikt in het kader van psychomotorische groepstherapie voor dementerende ouderen. Het programma bevat elementen van de ROT en de Validerende benadering. Doel van het programma is het verminderen van psychosociale problemen of om deze te voorkomen door middel van beweging en speciale aandacht voor de lichaamsbeleving. Uit de effectevaluatie blijkt dat het BAP vooral geschikt is voor ouderen bij wie sprake is van een milde tot matige geestelijke problematiek.

1.3.1 Adaptieve taken

Het BAP is gebaseerd op een theoretisch model. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat iedereen zo zijn eigen manieren heeft om zich aan veranderende omstandigheden aan te passen (adapteren). Ouderen kunnen worden geconfronteerd met omstandigheden die grote aanpassingen van hen vergen. Dit geldt zeker voor ouderen met een dementie-syndroom. In het model wordt dan gesproken van adaptieve taken die een rol spelen bij dit aanpassingsproces. Tot de adaptieve taken worden gerekend:

- omgaan met de eigen lichamelijke en geestelijke achteruitgang;
- omgaan met de verzorgingshuisomgeving;

- ontwikkelen en onderhouden van sociale relaties (contacten gaan verloren, nieuwe contacten moeten worden gelegd);
- handhaven van een emotioneel evenwicht (omgaan met gevoelens van onveiligheid, angst, onmacht, woede en eenzaamheid);
- behouden van een positief zelfbeeld;
- omgaan met de onzekere toekomst;
- ontwikkelen van adequate zorgrelaties met hulpverleners. Het op een goede manier omgaan met deze adaptieve taken wordt bemoeilijkt door het proces van dementering. Het BAP ondersteunt deze ouderen hierbij.

1.3.2 Bewegingsactiviteiten

Het BAP bestaat uit verschillende activiteiten waarbij beweging een rol speelt, zoals spel (bijvoorbeeld kegelen en jeu de boules) of sportieve bewegingsactiviteiten (bijvoorbeeld voetbal, hockey en tennis). Daarbij kan het ook gaan om activiteiten met een huishoudelijk karakter (zoals ramen lappen, zilver poetsen en het vouwen van was) of in de hobby-sfeer (zoals dansen op muziek en een collage maken). Het BAP bevat 59 verschillende bewegingsactiviteiten met een toenemende complexiteit. Zo wordt voor de eerste bijeenkomst een namenspel beschreven waarbij de deelnemers rondom een tafel zitten en een bal naar elkaar toe rollen terwijl ze de naam noemen van degene naar wie ze de bal rollen. Bij de zevende bijeenkomst wordt een moeilijker namenspel in een kring met meerdere ballen gedaan. Herhaling en herkenning zijn sleutelwoorden bij alle bewegingsactiviteiten.

Bij het uitvoeren van de activiteiten wordt rekening gehouden met de cognitieve stoornissen van de individuele deelnemers. Spel- en sportvormen worden aangepast aan de individuele mogelijkheden. Meedoen staat centraal, alhoewel een beperkt wedstrijdelement deelnemers extra kan stimuleren om actief te zijn. Belangrijk is dat de bewegingsactiviteiten zoveel mogelijk worden aangeboden in een sfeer van ontspanning, plezier en gezelligheid zodat deelnemers worden

gemotiveerd om regelmatig en actief deel te nemen aan de bijeenkomsten.

Elke bijeenkomst duurt ongeveer 30 tot 45 minuten en is opgebouwd volgens een vast stramien:

- **Inleiding**
Er wordt begonnen met een inleidend gesprek om de activiteit in te leiden, de communicatie op gang te brengen en het geheugen te stimuleren.
- **Hoofdactiviteit**
Vervolgens vindt de hoofdactiviteit plaats, waarbij het stimuleren van een aantal cognitieve functies (met name het geheugen, communicatie, handelen, ruimtelijk en visueel waarnemen en denken) en gedragsstrategieën (met name zelf keuzes maken, initiatief nemen, betrokkenheid bij en samenwerking met anderen) centraal staan.
- **Afsluiting**
De bijeenkomst wordt afgesloten met een nagesprek. Hierin wordt iedere deelnemer gevraagd wat hij/zij van de aangeboden activiteit vond, en het programma van die ochtend/middag wordt nog eens doorgenomen.

1.3.3 Doel

Doel van het BAP is om het psychosociale welbevinden van verzorgingshuisbewoners met psychogeriatrische problemen te vergroten, door hen regelmatig activiteiten aan te bieden waarin zij succes en plezier kunnen ervaren. Dit stelt hen in staat om beter om te gaan met verschillende adaptieve taken. In het BAP wordt gebruik gemaakt van bewegingsactiviteiten als een geschikt middel om het psychosociaal functioneren van dementerende ouderen te bevorderen. Ze bieden deze ouderen een non-verbale expressiemogelijkheid, op een moment dat het rationele denken en de verbale communicatie moeilijker wordt.

Elke bewegingsactiviteit van het BAP is zodanig opgebouwd dat de deelnemers op drie gebieden worden gestimuleerd:

1 *(Re)activering* door het stimuleren van de geheugenfuncties, het waarnemen (waaronder de oriëntatie) en het handelen. Doel hiervan is het bevorderen van de zelfstandigheid en het tegengaan van onnodige achteruitgang.

2 *(Re)socialisering* door het stimuleren van de contacten tussen de deelnemers onderling en de omgeving. Doel is om sociaal isolement en gevoelens van eenzaamheid te voorkomen.

3 *Bevordering van het affectief functioneren* door het stimuleren van eigen initiatief en vrije keuze. Belangrijk hierbij is dat de deelnemers plezier aan de bijeenkomsten beleven en succes ervaren, en dat het controle- en identiteitsgevoel wordt vergroot. De bewegingsactiviteiten zijn zodanig geordend dat de deelnemer wordt gestimuleerd om zijn of haar mogelijkheden op bovenstaande drie gebieden te gebruiken.

1.3.4 Doelgroep

Iedere bewoner met lichte, matige of ernstige psychogeriatrische problemen kan in principe deelnemen aan het BAP. Wel is het zo dat bij bewoners die te maken hebben met ernstige psychogeriatrische problematiek, lichamelijke en geestelijke vermoeidheid sneller een rol spelen waardoor het BAP zijn doel voorbij kan schieten.

De belangrijkste richtlijnen voor deelname aan het BAP in het verzorgingshuis zijn:

- Een bewoner moet kunnen functioneren in een groep en zijn of haar gedrag moet niet zodanig zijn dat het groepsfunctioneren daardoor voortdurend verstoord raakt.

- De verwachting moet aanwezig zijn dat een bewoner baat heeft bij deelname aan het BAP. Een persoon kan immers een aantal handicaps hebben waardoor deelname vanuit de doelstelling van het BAP weinig zin heeft.
Voor iedere bewoner afzonderlijk zal dus moeten worden bekeken of deelname zinvol en mogelijk is.

1.4 Voorwaarden

Als besloten wordt het BAP als activiteit in te voeren dan moet aan een aantal voorwaarden kunnen worden voldaan:

- Inbedding van het BAP in de zorgvisie en het zorgbeleid, alsmede belangstelling en ondersteuning van de zijde van leidinggevenden.

Een activiteit als het BAP moet ingebed worden in het zorgbeleid om het tot haar recht te laten komen. Alleen op deze manier zal het goed kunnen aansluiten bij alle andere activiteiten die binnen het verzorgingshuis plaatsvinden en voldoende aandacht van het management krijgen.

Er komt heel wat bij kijken voordat een activiteit als het BAP ingevoerd is. Het management heeft een voorwaardenscheppende taak en speelt tevens een belangrijke rol bij het inzetten en stimuleren van personeel. Begeleiders van het BAP moeten geoormerkte uren krijgen zodat ze deze taak niet tussen de andere werkzaamheden door hoeven uit te voeren. De bewegingsactiviteit krijgt hiermee gelijktijd een eigen identiteit, waardoor er eisen kunnen worden gesteld aan de kwaliteit van de uitvoering en de professionaliteit van de uitvoerders. Belangstelling werkt motiverend, en ondersteuning is nodig om het BAP een ‘plek in huis te geven’ of om een periode dat ‘het niet lekker loopt’ te overbruggen.

- Een geschikte ruimte is vereist.
- Menskracht is nodig voor het uitvoeren van het BAP.

- Tijd moet worden vrijgemaakt voor:
 - *(bij)scholing van medewerkers;*
 - *medewerkers om het invoeren van het BAP voor te bereiden;*
 - *overleg met de begeleiders, de afdelingen en voor overdracht;*
 - *evaluatie van het verloop van de BAP-sessie en van de individuele deelnemers;*
 - *ondersteuning van de begeleiders.*
- Financiële middelen zijn nodig om het boek over het BAP en de benodigde materialen aan te schaffen (ongeveer f 300,-).

Om het BAP te laten slagen is nog een aantal andere aandachtspunten van belang:

- Integratie van het BAP:
 - *Door een goede interne overdracht van informatie over het functioneren van de deelnemers aan het BAP aan de afdelingen of de groepsopvang en omgekeerd. Hoe vergaat het de deelnemers buiten de bijeenkomsten? Zijn er zaken die opvallen? Door het uitwisselen van informatie kan de kwaliteit van de omgang met de deelnemers sterk verbeteren.*
 - *Door het als een vaste en regelmatig terugkerende activiteit op te nemen in het bestaande activiteitenprogramma. Het is niet iets wat men zomaar een keer doet: regelmaat en herhaling zijn van groot belang.*
- Goede interne informatieverschaffing over het BAP.
Informatie over het BAP kan bijvoorbeeld gegeven worden via de huiskrant, of op een familieavond.

2 Voorbereiding

2.1 Aanstellen van een projectleider

Het moet duidelijk zijn wie binnen het verzorgingshuis de verantwoordelijkheid draagt voor het BAP. Het is aan te raden om een projectleider aan te stellen die de noodzakelijke eerste stappen zet, het geheel begeleidt en voor continuïteit zorgt. Het gevaar bestaat dat in tijden van drukte, ziekte of wisseling van personeel, het BAP verwatert als niemand de specifieke verantwoordelijkheid ervoor draagt.

Deze rol kan worden vervuld door bijvoorbeeld:

- het hoofd van de groepsopvang;
- het hoofd zorg of een ander lid van het management-team;
- de activiteitenbegeleider;
- een enthousiaste BAP-begeleider.

De taken van de projectleider bestaan vooral uit:

- het realiseren en bewaken van organisatorische voorwaarden om het BAP succesvol in te voeren;
- begeleiding, ondersteuning van de BAP-medewerkers;
- bewaken van de continuïteit en tijdig signaleren van knelpunten.

Wanneer de projectleiding van het BAP niet in handen is van een leidinggevende, is het belangrijk dat er wel gestructureerd overleg met een leidinggevende binnen het verzorgingshuis bestaat over de voortgang van het BAP. Deze leidinggevende moet beslissingsbevoegdheid hebben om passende maatregelen te kunnen nemen wanneer dat nodig is (denk bijvoorbeeld aan vervanging bij ziekte).

2.2 Keuze van de begeleiders

2.2.1 Aantal begeleiders

Een BAP-bijeenkomst heeft twee begeleiders nodig. Eén begeleider krijgt de hoofdverantwoordelijkheid en heeft de leiding tijdens de sessie, de tweede kan ondersteunen en bijsturen. Voor de continuïteit van het programma is het belangrijk dat naast de begeleiders meer medewerkers goed op de hoogte zijn van het BAP en dat ook zij in staat zijn om het programma te geven. Op deze wijze kunnen vakanties en ziekte van begeleiders goed opgevangen worden. Een roulatiesysteem, waarbij deze medewerkers jaarlijks zelf een aantal keren een BAP-bijeenkomst mee helpen begeleiden, werkt goed. Dit leidt tot een brede basis, wat betekent dat meerdere ervaren BAP-medewerkers ervoor zorgen dat het BAP doordraait.

2.2.2 Deskundigheid en houding

Om met het BAP te kunnen werken is een zekere deskundigheid nodig. Sommige medewerkers in het verzorgingshuis zullen deze geheel of gedeeltelijk hebben vanuit hun opleiding, anderen zullen moeten worden bijgeschoold. Wat is nodig?

Vaardigheid in het omgaan met groepen.

Bij het BAP gaat het om bewegingsactiviteiten met groepen. Groepsprocessen zijn daarbij erg belangrijk. Activiteitenbegeleiders en andere bewegingstherapeuten (zoals bijvoorbeeld MBvO-docenten, fysiotherapeuten en psychomotorische therapeuten) zijn vanuit hun opleidingsachtergrond meestal goed toegerust om de activiteiten van het BAP te begeleiden:

- zij hebben geleerd met groepen en groepsprocessen om te gaan, veelal werken zij daar in de praktijk mee;
- zij zijn minder betrokken bij de zorg en daardoor ‘gevoeliger’ voor andere aspecten van een bewoner;

- zij zijn gespecialiseerd in het aanbieden van activiteiten en kijken hier anders tegenaan dan een verzorgende.

Dit wil niet zeggen dat verzorgenden het BAP niet zouden kunnen geven, maar het vraagt een andere instelling. Een aanzienlijk aantal verzorgenden gaf tijdens de evaluatieronden van het BAP aan de begeleiding moeilijk te vinden omdat ze onvoldoende achtergrond hadden, spelletjes snel kinderachtig vonden, gauw vonden dat een sessie lang duurde en dat zij zich schuldig voelden ten opzichte van collega's 'die hard werken terwijl ik een spelletje doe'.

Uit het projectbegeleidend onderzoek is gebleken dat minimaal één van de begeleiders een bewegingsdeskundige dient te zijn of een persoon die geschoold is in het bewegen met ouderen of het toepassen van het BAP.

Houding

Naast de opleidingsachtergrond is de houding van medewerkers minstens zo belangrijk voor het welslagen van het BAP.

Een 'goede begeleider':

- straalt enthousiasme uit en kan dit enthousiasme overbrengen op anderen;
- is flexibel, kan improviseren en is creatief in het zoeken naar oplossingen;
- ziet activiteiten als zinvolle bezigheden;
- heeft zelfvertrouwen en kan de regie/leiding nemen: hoe meer zelfvertrouwen de begeleider heeft hoe flexibeler deze kan omgaan met het BAP;
- heeft feeling voor het werken met groepen;
- straalt rust uit en heeft gevoel voor humor: lachen en plezier maken zijn belangrijk;
- kan de aandacht verdelen over meerdere personen;
- is expressief: maakt oogcontact, is actief in woord en gebaar.

Psychogeriatrische kennis

De begeleiders moeten kennis hebben over oorzaak, verloop en beperkingen die psychogeriatrische problemen bij bewoners met zich mee brengen. Daarnaast is zij/hij goed op de hoogte met de ROT en de Validerende benadering.

Medewerkers die ervaring hebben opgedaan op dit terrein verdienen de voorkeur.

Kennis van het BAP

Het is belangrijk dat medewerkers het boek “Beweeg met ons mee!” hebben gelezen en bij voorkeur een aanvullende training hierin hebben gevolgd. De training binnen het BAP-project bevat een theoretisch deel, met de onderwerpen:

- Achtergronden van het BAP. Herkennen van de problematiek bij de verschillende bewoners in bewegingssituaties.
- Wat zijn de verschillende functies van bewegen binnen het BAP? Bewegen als middel tot (re)activering, (re)socialiseren en bevorderen van affectief functioneren.
- Hoe zitten de verschillende sessies in elkaar, welke thema's zijn te herkennen?
- Wat zijn de probleemgebieden bij psychogeriatrische ouderen? Wat is het doel van de sessies? Hoe ga ik de bewegingsactiviteit opbouwen?

Daarnaast wordt een aantal rollenspelen gedaan onder leiding van de docenten (psychomotorisch therapeuten).

2.2.3 Regelen van verantwoordelijkheden

Begeleiders moeten zich volledig op het BAP kunnen concentreren en dan vrijgesteld zijn van andere verantwoordelijkheden. Een situatie waarbij zij tijdens de BAP-bijeenkomst ook nog een verzorgende verantwoordelijkheid hebben, vraagt om problemen. De kans is dan groter dat een bijeenkomst op een gepland moment niet door

kan gaan. Dit is niet goed voor de deelnemers, en werkt tevens demotiverend voor de begeleiders.

2.2.4 Extra mogelijkheden

De volgende personen kunnen direct of indirect betrokken worden bij het BAP en daarmee een waardevolle bijdrage leveren aan het welslagen. Zij vormen echter altijd een aanvulling op de inzet van medewerkers, nooit een vervanging van medewerkers.

Vrijwilligers

Vrijwilligers kunnen worden betrokken bij het BAP. Het werken met vrijwilligers geeft meer mogelijkheden, ze kunnen bijvoorbeeld de volgende taken op zich nemen:

- assisteren bij het gebruik van materialen (halen en brengen);
- meehelpen bij de transfer van deelnemers;
- deelnemers extra stimuleren;
- deelnemers met bepaalde handicaps gericht ondersteunen.

Het is belangrijk dat ook zij goed worden geïnformeerd en begeleid. Zij dienen op de hoogte te zijn van de mogelijkheden en beperkingen van deelnemers en enig inzicht te hebben in de verschillende manieren van benaderen. Vrijwilligers die actief zijn binnen vormen van groepsopvang verdienen de voorkeur.

Familie

Familieleden die graag op de één of andere manier betrokken willen zijn bij het dagelijks leven van hun ouder of partner kunnen worden betrokken bij de uitvoering van het BAP. Het is immers prettig om te zien hoeveel plezier vader, moeder of partner heeft bij de activiteiten.

Stagiaires

Stagiaires kunnen eveneens een rol spelen bij de uitvoering van het BAP. Ook hierbij geldt dat een medewerker de hoofdverantwoordelijkheid draagt en dat de stagiaire aanvullende taken heeft.

2.2.5 Externe consultatie

De begeleiders van het BAP kunnen consultatie zoeken bij het verpleeghuis, met name als daar een psychomotorisch therapeut (PMT-er) werkzaam is. Consultatie van het RIAGG en de psycholoog (in het geval van een substitutieproject) kan van belang zijn als men meer zicht wil krijgen op groepsprocessen en psychogeriatrische problematiek.

2.3 Keuze van de ruimte

De ruimte die nodig is om het BAP te kunnen toepassen moet voldoen aan een aantal algemene kenmerken. De ruimte:

- Is voldoende groot om met de deelnemers in een kring te kunnen zitten en een bal naar elkaar toe te rollen. De ruimte moet de mogelijkheid bieden om een intieme, veilige sfeer te creëren, maar voldoende groot zijn om zonder gevaar voor materiële schade de spel- en bewegingsactiviteiten (zoals voetbal!) te kunnen uitvoeren. Wanneer de ruimte dit niet toelaat dan zal een aantal activiteiten aangepast moeten worden of niet mogelijk zijn.
- Ligt in een rustige omgeving. De bijeenkomsten worden niet verstoord doordat anderen langs of door de ruimte lopen.
- Is voorzien van een aanrecht, omdat ook huishoudelijke activiteiten deel uitmaken van het BAP, en biedt voldoende plaats voor stoelen en (hoge) tafels waaraan de deelnemers kunnen zitten. Voor bepaalde sessies moeten tafels en stoelen aan de kant geschoven kunnen worden. De stoelen moeten voldoende stabiel en stevig zijn zodat de deelnemers vanuit hun stoel activiteiten kunnen uitvoeren.

De vraag of het BAP het beste in de ruimte van de groepsopvang of juist in een andere ruimte gehanteerd kan worden, kan niet eenduidig worden beantwoord. Het hangt af van de beschikbaarheid van ruimten en welke bewoners deelnemen. Het niveau van de

deelnemers speelt daarbij een doorslaggevende rol. Als de deelnemers zich veilig voelen in de ruimte van de groepsopvang, is het onverstandig om gevoelens van onveiligheid te creëren door ze voor de BAP-bijeenkomst naar een andere ruimte te brengen.

In het algemeen kan gezegd worden dat het uitvoeren van bewegingsactiviteiten in een daarvoor gepaste omgeving stimulerend op de deelnemers werkt.

Mogelijkheid 1: gebruik van een andere ruimte dan die voor de groepsopvang.

Een afzonderlijke ruimte voor de BAP-activiteit heeft als voordeel dat de ruimte en het BAP door de deelnemers aan elkaar gekoppeld worden en daarmee als activiteit herkenbaarder wordt.

Aandachtspunten:

- Zorg dat de afstand niet te groot is. Het kost tijd om bewoners van het appartement of de groepsopvang naar deze ruimte te brengen en weer op te halen.
- Regel de transfer van bewoners.
 - zorg dat deelnemers altijd op tijd komen en weer gehaald worden. Duidelijke afspraken hierover zijn erg belangrijk;
 - laat bij voorkeur de bewoners naar de ruimte brengen en weer ophalen door vrijwilligers of medewerkers van de afdelingen en niet door één of beide begeleiders.
- Eén van de begeleiders is in de ruimte aanwezig voor de ontvangst van de deelnemers.
 - Serveer koffie of thee, dat maakt het wachten minder lang.
- Zorg dat eenzelfde ruimte altijd beschikbaar is.
 - Het BAP staat of valt bij regelmaat en structuur, wisselende ruimten zijn uit den boze.
 - Houd de planning van die ruimte in de gaten om te voorkomen dat deze bezet is op de tijden waarop het BAP gepland staat.

Mogelijkheid 2: gebruik van de bestaande ruimte van de groepsopvang.

Een voordeel van het gebruik van de bestaande ruimte is dat de deelnemers er vertrouwd zijn. Aandachtspunten:

- Zorg als het even kan dat er alleen mensen in de ruimte aanwezig zijn die aan het BAP meedoen.
 - De praktijk leert dat het niet prettig is voor de begeleiders of bewoners wanneer een aantal van hen tijdelijk moet ‘verhuizen’. Er ontstaat dan het gevoel dat het BAP ten koste van anderen gaat. Ook bestaat het risico dat het BAP haastig wordt afgehandeld om de anderen in de gelegenheid te stellen weer naar de ruimte van de groepsopvang te komen.
 - Een consequentie van meerdere groepen ten tijde van de BAP-bijeenkomst in dezelfde ruimte is onrust voor alle betrokkenen: deelnemers, begeleiders en anderen.
- De ruimte moet voldoende groot zijn om er zonder veel extra inspanning bewegingsactiviteiten uit te voeren.
 - In de ruimte van de groepsopvang staat over het algemeen veel meubilair. Het is belangrijk om na te gaan hoeveel tijd het kost om steeds de ruimte geschikt te maken voor het BAP en daarna weer in de oude staat te herstellen.
 - Voorkom dat er extra onrust bij de bewoners ontstaat als gevolg van verhuizingen.

2.4 Benodigde materialen

Voor het uitvoeren van het BAP zijn materialen nodig. Het benodigde spel materiaal moet licht en gemakkelijk hanteerbaar zijn en in felle, sprekende kleuren zijn uitgevoerd. Onderstaande materialenlijst geeft inzicht in de voorwerpen die men globaal nodig heeft. Sommige (zoals bijvoorbeeld vazen) zijn in huis aanwezig, andere

kan men zelf maken of moeten worden aangeschaft. Wat men per bijeenkomst nodig heeft, varieert per bewegingsactiviteit. De spelmaterialen kunnen worden besteld bij daarin gespecialiseerde firma's of men kan deze aanschaffen bij een speelgoedwinkel.

Voor meer gedetailleerde informatie kunt u het boek "Beweeg met ons mee!" raadplegen.

Uitgaande van maximaal 10 deelnemers worden de volgende materialen gebruikt:

- 3 maten foamballen van verschillende kleuren: 5 klein, 5 middelgroot en 2 groot,
- strandbal (5);
- plastic bal (5);
- grote rubberen voetbal (let op dat deze niet te hard is!);
- stokken (één per deelnemer);
- plastic rackets (één per deelnemer);
- gekleurde plastic kegels (één per deelnemer);
- jeu de boules spellen (2);
- pittenzakjes (één per deelnemer);
- plastic ring (die gemakkelijk over de grond glijdt);
- eventueel geurbal;
- ballonnen in verschillende kleuren;
- tijdschriften en kranten;
- scharen;
- touw;
- bollen wol;
- witte en gekleurde vellen papier;
- cake of koekjes (voor de koffietafel-bijeenkomsten);
- fruit;
- zilveren lepeltjes en bestek;
- zilverpoets en lapjes;
- (vang/tafel)kleed;
- plakstiften, plakband, rode tape;
- blocnotes, pennen;
- dikke viltstift.

Voor het bloemschikken:

- bloemen;
- vazen;
- messen;
- snijplankjes.

Zelf te maken:

- gekleurde fruitafbeeldingen;
- naamkaartjes voor op tafel en om de nek;
- cijfers om op de kegels te plakken.

Voor de bewegingsactiviteiten met muziek:

- cassette recorder;
- cassettebandjes (instrumentale/dans-/populaire muziek).

Zorg voor een goede bergplaats voor de materialen (een kast, een dekenkist, een laken opgehangen aan de vier uiteinden) en zorg dat deze voorhanden zijn op het moment dat ze nodig zijn.

2.5 Informeren van medewerkers, bewoners en familie

Informeer voordat met het BAP wordt begonnen alle betrokkenen over het doel van het BAP, de daarbij behorende werkwijze en hoe het een en ander praktisch wordt ingevuld:

- bewoners kunnen het beste geïnformeerd worden via het huisblad;
- familieleden van bewoners die gaan deelnemen kunnen schriftelijk op de hoogte gebracht worden, met de aantekening dat zij de projectleider om uitleg danwel aanvullende informatie kunnen vragen;
- medewerkers kunnen via het teamoverleg/werkoverleg of via het huisblad op de hoogte worden gebracht, eventueel op een later tijdstip aangevuld met een voorlichtingsmiddag of -avond.

3 Praktische wenken

3.1 Groepssamenstelling

Een grote verscheidenheid aan problematiek en niveau van functioneren bij de deelnemers maakt het begeleiden van het BAP moeilijker. Ieder individu moet op een andere manier en op een ander niveau worden aangesproken. De ervaring leert dat vrijwel iedereen deel kan nemen, dit eist echter wel veel van de begeleiders. Welke bewoners deel kunnen nemen is daarmee vooral afhankelijk van de vaardigheden van de begeleiders.

Er zal vooraf onderlinge afstemming tussen de begeleiders moeten zijn ten aanzien van de volgende situaties:

- Onrust, weglopen van deelnemers. Vooraf moet duidelijk zijn wie van de begeleiders hierop reageert. De ander blijft zich concentreren op de groep.
- Claimend gedrag. De begeleiders moeten de aandacht kunnen blijven verdelen over de groep. Is de begeleider vaardig, dan lukt dat. Is de begeleider minder vaardig, dan is het een minder goed idee om de bewoners bij wie dit gedrag in extreme mate voorkomt, deel te laten nemen.
- Doofheid: slechthorendheid hoeft geen belemmering te zijn zo lang dit niet bij te veel deelnemers voorkomt. Let goed op de plaats in de kring van deze deelnemers en de begeleiders.
Andere praktische wenken:
- Het vasthouden van bepaalde voorwerpen kan voor sommige deelnemers moeilijk zijn. Let op reumatische handen.
- Rolstoelgebruik blijkt geen belemmering te zijn, mits men rekening houdt met de (ruimtelijke) beperking en de activiteit aanpast. Een groot aantal rolstoelgebruikers stelt wel speciale eisen aan de ruimte.

De individuele mogelijkheden van de deelnemers kunnen erg variëren. Het vereist van de begeleider(s) de nodige creativiteit en inventiviteit om een goede balans hierin te vinden. Het gevaar bestaat dat sommige deelnemers de activiteiten ‘kinderachtig’ vinden, terwijl dezelfde activiteit door anderen als moeilijk of onuitvoerbaar wordt ervaren. In beide gevallen is het resultaat dat de deelnemers onrustig worden en het plezier in de activiteiten verliezen. Mocht dit voorkomen, dan kan overwogen worden om de groep te splitsen in twee groepen van meer homogene samenstelling wat betreft mogelijkheden en vaardigheden.

3.2 Groepsgrootte

De groepsgrootte hangt sterk af van de samenstelling van de groep deelnemers en de vaardigheden van de begeleiders. Zo kan een aantal van vier deelnemers prettig zijn (er kan veel aandacht aan iedere individuele deelnemer worden besteed) maar het kan ook blijken dat dit te weinig is (de deelnemers worden te vaak aangesproken, worden te moe). Het ideale aantal ligt tussen zes en acht deelnemers uitgaande van twee begeleiders.

De volgende factoren zijn sterk bepalend voor de grootte van de groep:

- het niveau van functioneren van de deelnemers (wanneer deelnemers beter functioneren is een grotere groep mogelijk);
- het voorkomen van moeilijke gedragingen (komt dit veel voor dan is het kiezen voor een kleinere groep wenselijk);
- de vaardigheden van de begeleider.

Begin met een niet te groot aantal deelnemers.

3.3 De BAP-bijeenkomsten

3.3.1 Tijdstip

De ochtend heeft de voorkeur. Dan zijn de deelnemers over het algemeen fit. Het kan ook in de namiddag gegeven worden, mits de deelnemers voldoende tijd hebben gekregen om na de middagrust weer op gang te komen, met een kopje koffie of thee. Als nadeel van de middag wordt genoemd dat er 's middags meer bezoek komt en er veel activiteiten in huis zijn waardoor de onrust toeneemt.

3.3.2 Frequentie

De beste resultaten worden bereikt wanneer het BAP met een vaste regelmaat elke week gegeven wordt. We gaan er hierbij van uit dat het BAP twee maal per week wordt toegepast. Zorg dat dit planmatig gerealiseerd kan worden, ook in de vakantieperiodes.

3.3.3 Voorbereiding

Voor elke bijeenkomst is de volgende voorbereiding nodig:

- lezen van de beschrijving van de bewegingsactiviteit uit het boek "Beweeg met ons mee!";
- lezen van het (evaluatie)verslag van de vorige bijeenkomst (zie 3.4);
- benodigde materialen klaarleggen;
- stoelen en tafels klaarzetten;
- plaats van elke deelnemer in de kring bepalen; naast/tegenover wie;
- spreek af wie 'de leiding' heeft van de bijeenkomst en wie 'de ondersteunende' rol.

3.3.4 Duur

Per bijeenkomst is inclusief voorbereiding en nabespreking ongeveer één tot anderhalf uur nodig. De bijeenkomst zelf zoals vermeld in het boek “Beweeg met ons mee!” duurt maximaal 45 minuten. In de praktijk blijkt 30 minuten realistischer te zijn. Met name bij bewoners waarbij sprake is van veel psychogeriatrische problemen, speelt na 30 minuten lichamelijke en geestelijke vermoeidheid een rol. Pas de lengte van de bijeenkomsten aan aan de mogelijkheden van de groep.

3.3.5 Opbouw

Het is belangrijk om vast te houden aan het stramien van de BAP-bijeenkomst: inleiding, hoofdactiviteit en afsluiting/nagesprek. De inleiding is bedoeld als terugkoppeling naar de vorige keer, om het geheugen te stimuleren, en als activering. Het nagesprek is van belang als afronding, als rustpunt. Begeleiders zullen soms moeten wennen aan dit vaste stramien. Vooral de inleiding en de afsluiting lopen gevaar te weinig aandacht te krijgen of haastig te worden afgehandeld.

3.3.6 De eerste bijeenkomst

Afhankelijk van de inschatting van het niveau van de deelnemers wordt een keuze gemaakt voor een bepaalde bewegingsactiviteit uit het boek “Beweeg met ons mee!”. De complexiteit van de activiteiten neemt toe naarmate het nummer van de activiteit hoger is: dus ook hoe hoger het nummer van de bijeenkomst, hoe moeilijker. Schat in welke activiteit haalbaar is en kies daarbij liever een activiteit onder dit niveau dan erboven. Vooral in het begin is het belangrijk dat de bewoners betrokken blijven en plezier beleven aan de bijeenkomsten.

Uit ervaring is gebleken dat veel begeleiders met de eenvoudigste bewegingsactiviteit beginnen vanuit de motivatie: ‘Bij het begin beginnen geeft houvast’. Herhaling van bepaalde bewegingsactiviteiten is belangrijk. In het boek “Beweeg met ons mee!” vindt u hierover meer uitleg.

3.3.7 Doel

Het BAP is een middel, geen doel. De begeleider moet zich dat realiseren en voldoende vaardigheden en zelfvertrouwen hebben om binnen het stramien van het BAP flexibel om te gaan met een bewegingsactiviteit. Het doel van het BAP is contact maken, reacties uitlokken bij de deelnemers. Doel is niet dat de deelnemer ook feitelijk weet dat het woensdag is of 10.30 uur. Het benadrukken van dergelijke zaken kan voor deelnemers te confronterend zijn. Het is aan de BAP-begeleider om juist deze confrontaties te voorkomen door daarmee op een goede manier om te gaan.

3.3.8 Nieuwe deelnemers

Als een deelnemer om één of andere reden niet meer aan de bijeenkomsten deel kan nemen, kan een nieuwe deelnemer uitgenodigd worden.

Besteed extra aandacht aan een goede introductie. Hij/zij moet aan de andere deelnemers worden voorgesteld. Bij bepaalde onderdelen kan hij/zij in het nadeel zijn ten opzichte van andere deelnemers, bijvoorbeeld bij het oefenen van de namen. Houd hier rekening mee.

De aanwezigheid van nieuwe deelnemers moet een rol spelen bij de keuze van de volgende bewegingsactiviteit: soms is het nodig eenvoudigere activiteiten te kiezen.

3.4 Evaluatie en overdracht

Evalueren gebeurt voor een deel al tijdens de activiteit en het nagesprek. Als de begeleider ziet dat een activiteit te moeilijk is, wordt de activiteit zo mogelijk al tijdens de uitvoering bijgesteld. In het nagesprek met de deelnemers wordt de activiteit vooral geëvalueerd op het niveau van individuele beleving.

Evalueer als begeleiders:

- Elke bijeenkomst. Bespreek het verloop, hoe de deelnemers de activiteit hebben ervaren en of deze aansluit bij niveau en sfeer binnen de groep.
- De deelname van elke bewoner. Maak zo mogelijk per week een verslag over de ontwikkeling van de individuele deelnemers.
Gebruik bij het evalueren een evaluatieformulier. Als bijlage is een voorbeeldformulier toegevoegd.

Een vast evaluatie/overdrachtsmoment in de week is van belang voor de verschillende begeleiders om van elkaars werkwijze en inzichten op de hoogte te blijven. Dan kan ook besproken worden waar de verschillende deelnemers in de ruimte gaan zitten. Wie zit naast wie en tegenover wie. Dit laatste kan in belangrijke mate bepalend zijn voor het verloop van de bijeenkomst.

Het is belangrijk opvallende gebeurtenissen en inzichten tijdens de BAP-bijeenkomst te rapporteren aan de collega's van de groepsopvang en aan de afdeling. Omgekeerd is het ook belangrijk dat de BAP-begeleiders weten welke bijzonderheden er voorgevallen zijn op de afdeling.

In dit protocol hebben we u zoveel mogelijk praktische wenken aan de hand gedaan.

Wij wensen u veel plezier en creativiteit toe bij het uitvoeren van het BAP.

Literatuur

- *Dröes, R.M.* Beweeg met ons mee! Een activeringsprogramma in groepsverband voor dementerende mensen, De Tijdstroom, Utrecht, 1997
- *Dröes, R.M.* In beweging. Over psychosociale hulpverlening aan demente ouderen. Intro, Nijkerk, 1991.
- *Wijhe, R.H.Ĵ. van,* Bewegings Activerings Programma voor psychogeriatrische deelnemers aan groepsverzorgingsprojecten. In: Kontakt, nr. 3, 1996.

Checklist protocol invoeren van het BAP

Fase	Te doen	✓	Nadere toelichting
Oriëntatie	1 aanschaffen boek “Beweeg met ons mee!” 2 bespreken van het BAP en de voorwaarden voor invoeren ervan binnen het managementteam: ruimte, menskracht, tijd, ondersteuning en informatieverschaffing. 3 verdelen van taken voor de voorbereiding		literatuurlijst pag. 33 I.1 t/m I.3 I.4 zie ook hoofdstuk 2
Vorbereiding	4 bespreken van het BAP met de medewerkers van de groepsopvang 5 aanstellen projectleider 6 kiezen en aanstellen van de begeleiders - aantal - deskundigheid - eventueel bijscholing regelen 7 keuze en benaderen van de deelnemers 8 regelen van de verantwoordelijkheden eventueel transfer van deelnemers regelen		I.1 t/m I.3 2.1 2.2 2.2.1 2.2.2 I.3.4, 3.1 en 3.2 2.2.3

Fase	Te doen	✓	Nadere toelichting
Vorbereiding	9 eventuele betrokkenheid afspreken van: - vrijwilligers - familie - stagiaires		2.3 ('een andere ruimte')
	10 mogelijkheid van externe consultatie onderzoeken		2.2.4
	11 kiezen van een geschikte ruimte		2.2.5
	12 aanschaffen van materialen		2.3
	13 informeren van alle betrokkenen		2.4
Uitvoering	14 lees de praktische wenken		hoofdstuk 3

Adressenlijst

BTSG
Drs. R.H.J. van Wijhe
Postbus 1329
6501 BH Nijmegen
Telefoon 024 322 36 77
Fax 024 360 26 55

Dr. R.M. Dröes
Vakgroep Psychiatrie (VU)
Valeriusplein 9
1075 BG Amsterdam
telefoon 020 4702041
Fax 020 6737458

TNO Preventie en Gezondheid
Drs. P.G.M. Staats/Dr. M. Hopman-Rock
Postbus 2215
2301 CE Leiden
Telefoon 071 518 1728
Fax 071 518 1903

Stichting Validation
Anklaarseweg 91
7316 MC Apeldoorn
Telefoon 055 578 93 39
Fax 055 522 50 87

MBvO
Drs. M.A. Wulp
Kaap Hoorndreef 72
3563 AW Utrecht
Telefoon 030 261 48 51

NEVAS (Nederlandse Vereniging voor de Activiteiten Sector)
Postbus 21
3950 AA Maarn
Telefoon 0343 44 32 99
Fax 0343 44 14 52

ADRESSEN

Evaluatieformulier BAP-bijeenkomst

Datum van de bijeenkomst

Activiteit (zie boek “Beweeg met ons mee!”) Nr.:

Dit is de bijeenkomst.

Aantal deelnemers aan de bijeenkomst:

Evaluatie van de gekozen activiteit

- sloot de activiteit goed aan bij de mogelijkheden van de deelnemers?
- mijn oordeel is gebaseerd op:

Evaluatie van de uitvoering

- zijn de goede materialen gebruikt of moeten ze aangepast worden?
- was het tijdstip van de BAP-bijeenkomst goed gekozen?
- voldeed de ruimte?
- was de groep niet te groot/ te klein?

Aandachtspunten voor de volgende keer t.a.v. de uitvoering van:

- het inleidend gesprek?
- de uitleg van de activiteit?
- het verloop van de activiteit?
- het nagesprek?

Aandachtspunten voor de volgende keer ten aanzien van:

- het stimuleren/activeren van de deelnemers?
- het contact tussen de begeleiders en de deelnemers?
- de sfeer en het gedrag van de deelnemers?

Hoe hebben de deelnemers de activiteit ervaren?

- de groep als geheel
- de individuele deelnemers (op welke deelnemer meer letten/
meer aandacht geven?)
- hoe verliep de contacten tussen de deelnemers onderling?

Andere aandachtspunten voor de volgende keer